

נאמר של נייר

יהודים. קומוניסטים. פרטיזנים וסתם פושעים במחנה

סובייטי * שירי-חשק עבריים מאד * „עלי שיח“ * המתנה של

חוה אלברשטיין * היסטוריה חברתית של האמנות והספרות

תרגום

האודיסיאה של לוי

פרימו לוי נולד באיטליה ב-1919, וסיים את לימודי הכימיה באוניברסיטת טורינו בראשית מלחמת-העולם השנייה. עם השתלטות הגרמנים על איטליה התנדב ליחידת פרטיזנים וכאשר נתפס ב-1943, נשלח, כיהודי, למחנה-הריכוז בי-אושויץ, משם שוחרר רק במחצית 1945. את עולם הזוועות של מחנה-הריכוז תיאר פרימו לוי בספר אדם זה אדם, שהוא ספק יומן ספק רישום של אדם החי בכור כבלכת אחר, הרצוף בהקבלות ספרותיות מהתופת לראשונה; ספר הנחשב ליוצא-דופן בין ספריהם של כותבי-השואה היקצוועניים („שואנים“) נוסח אלני ויזר ואחרים.

למרות שאם זה אדם טרם ראה אור בעברית, הרי שהמשכו ראה אור החדש בתרגום לעברית, תחת הכותרת ההפוגה. ספר זה הביא בשנת 1963 לפרימו לוי את הפרס האיטלקי לספרות קאמפיולו, וזכה למעודות רבות באיטליה ובלשונות אירופיות אחרות. ההפוגה היא סיפורה של האודיסיאה הפרטית של יהודי איטלקי, המתחילה במחנה-הריכוז הנאצי, ועוברת אל השבי הרוסי, בחברת יהודים, קוממניסטים סרדו, פרטיזנים, וסתם פושעים במחנה-הריכוז סובייטי.

ההפוגה הוא ספר קריא ביותר, למרות שאין בו עלילה-מרכזית אחת — הוא מברר סס על אפיונות המורכבות על דמויות

פרימו לוי תיקווה לטולטם חדש

ומקומות. לוי מתאר את האימה בנוסח ובסגנון פשוטים, למרות שהוא רב-קפדן הבוחן כל מילה וכל פסוק. הדימויים אצלו משמעותיים, אסתטיים. לוי מצליח לקרב בספורו זה את הקורא לאותה תקופת-אימים, קירבה שמעט סופרים היה בכוחם לייצרה. הספר אינו נושא בשורה אידיאורלוגית כלשהי, וכשמו כן הוא, עוסק בהפיר

* ההפוגה, מאת פרימו לוי; עברית: אברהם פסקא; הוצאת ספרית-פועלים; 238 עמודים (כריכה רכה).

גה שבין האידיאלוגיות שהחריבו את העור לחי, מבלי שעלה בכוחן ליצור עולם חדש. פרימו לוי משרטט בסיפרו גלריה של אירופה המרוסקת של תום המלחמה, אירופה של בני רסיטילאומים שונים, עקר רים מגופם הטבעי, המשוטטים בסיון למצוא דרך אל מחוזות ילדותם האבודה. למרות פרקי המרירות והיגון הרבים, הרי שפרימו לוי מצליח להביא פירווי בדי-חות, המעידים על שמירת צלם אנוש. פה ושם פזורות תחושות של התפעמות הנובעות מהתיקוה לעולם חדש ונאור, שייבנה על חורבות מלחמת-העולם השנייה, תיקוות ההולכות ודועכות לקראת סופו של ההפוגה. מצער ביותר לקרוא את הספר בעברית השטוחה, עמוסת שמות ומילים שלא תורגמו. כך פוגם המתרגם באודיסיאה המגובשת והמרתקת של פרימו לוי בכבישי אירופה ההרוסה.

שירה

אשה אשר תמות בתולה

דן פגיס, משורר בעבר ופרופסור לשירי רת ימיה-ביניים באוניברסיטה העברית בירושלים בהווה, ערך וליקט אנתולוגיה נהדרת של שירי אהבה וחשק בעברית, הקרויה כחוט השני. הוא מביא בה שירי אהבה ועגבים שנכתבו בעברית בספרה, איטליה, תורכיה ותימן בין המאה ה-10 למאה ה-18. השירים אינם מובאים בסדר כרונולוגי, כי אם בהתאם למדורי הקשר. היוצרים מיפגש מרתק עד מאד של צורות חריזה שונות. באנתולוגיה זו מצויים יותר ממאה שירים, החל מ„ואם רחקת, צביה ממגורי“ / מרובה את לעאמי מכשרי...“ פרי עטו של יוסף צרפתי, וכלה ב„דודי אשר יעיר להבים — לכה נתעלסה באה-כי, מיון היכים, כי טובים / דודי מיי“ של יהודה הדוי.

אנתולוגיה זו היא עדות לאותה מסורת של שירה חופשית ומשוחררת בנושאים של בינו לבניה, ועל מתחים מילוליים אירוטיים שאינם נופלים משירות דומות בלשונות לועזיות, ואפילו מתעלים עליהן. אין בשירי הקובץ רק שירי אהבה שבין גברים לנשים ובין נשים לגברים, אלא גם שירי נשים לנשים וגברים לגברים. מרגש לחשוב כי מלומדים וחכמים כמו ר' שלמה אבן-גבירול, ר' יהודה הלוי ואחרים כתבו שירים בעלי גוון מיני כולט לנערים רכים, לצביים ולעופרים, או כפי שכותב שמואל הנגיד: „אמת, פי צבי לוקט ורדים בנגד! אהבתיו, ולכן עלי תשלח הרונך. / ולו תחזה את שאהבתיו בעיניך — / אוי שחרוך אהבך ואיך, / אשר שח: / רדה נא לי דבש מנחילך, / עניתיו: / תנה לי את דבש מלשונך, / וקצף ואמר לי כועף: / הנחטא / לאל חי? עניתיו: / מי, אדוני, עונך!“

המשורר עמנואל פראנסיש שואל: „כי איך בתולה טוערת תרניע / מתענתו אהבה נעדרת?“ והמשורר טדרום אבן-לעפיה תוהה: „עפרת החן — לה שרים / עוד לא חלו כם ידיים / תוך ים

* דן פגיס — כחוט השני, שירי אהבה עבריים מספרד, איטליה, תורכיה ותימן; הוצאת הקיבוץ המאוחד; 112 עמודים (כריכה רכה).

חישקך באתי, והוא / ים גדול ורחב ידיים... ועמנואל הרומי מקלל: „אשה אשר תמות בתולה — ניכרתה, / אין לה בעולם הנשמות חלק!“ גם יהודה הלוי מייעץ לאשה, שהפילה את הגבר חלל לחשקה: „לקראת חלל חישקך קרב החי ויפי / ובאש נדוד האהבה הדליקי. / מאסת כי, על כן תריקין לי חנית... ערש דווי היפכי לערש תענוג — / ורבש וחלב אודבך הניקי.“

במדור אם הפרידה על שנינו ניגזרה מובאות שורות מרתקות כמו: „בקרבי אש נדוד הכעיר צבי חן / בפיהו נחלי חמאה ונופת. / אשרנו ולא קרוב — ועיני / בנן ערו, אבל לבי בתופת“ מאת טדרום אבולעפיה. במדור אחר מלמד

כתבי-עת

התרוששות

החוגים לספרות מטעם ברית התנועה הקיבוצית ותנועת המושבים מפרסמים ל-עתים חוברת מעניינת למדי, עלי שיח, בחוברת האחרונה של עלי שיח * מת-פרסמים דברים שנאמרו בחוגים אלה מפי

„זכר ונקבה ברא אותם...“ (ציור מהמאה ה-16) איך בתולה טוערת תרניע

הסופרים אברהם ב. יהושע, יוסף בירשטיין ויצחק בן-נר. כמו כן מירבאים בה כמה סיקורים על שרידיה של ספרות האירוש, על מדרש איציק של איציק מאנגר, ניתוח של סוגיות מאת יהודה עמיחי ויעקוב פיכמן, וניסיון מעניין למדי של בארי צימרמן להתר-מודד עם שירה של המשוררת דליה רביקוביץ התרוששות („אם להתרוש-שש / אני רוצה כמו ארץ חרבה / אם להתרושש / אני רוצה כנאווה. / ספרי תורה / מצילים מן האש / אותי לא. / איני רוצה לבקש / שאם אמות / אהיה כאוניה טרופה; / מים שאין להם סוף / יכבו את השריפה.“) צימרמן מגיע למס-

ר' משה אבן עזרא את שיעורו, שלא כמינהגי שולחן ערוך, וכותב: „אל תחשה למצוין שפה ורוק, / עד תאחזו חקר — חזה רשוק!“ גם שלמה אבן-גבירול עוסק באנאטומיה של האהבה, וכותב: „חקור היטב, ירדני יענני, / מצוא פלם לאהבתך ומעגל!“ — עדי שרתי בחקרי האהבים, / עדינה ישבה אצלי כשגל / ואומרת...“ ויעקב פרנ”ש ממשך שיעור זה וכותב: „לולי ידעתך, אהבה מאמש, / לולי כירי פעלך מששתי, / לולי בלבי להבך הרגשתי, וכשכלול אלך למאז תמס...“

ספר זה מומלץ לאותם שתוכנית הלי-מודים לספרות של משרד החינוך והתר-בות המאסיפה עליהם את השירה העברית, ויצרה אצלם את הרושם שהשירה העב-

* „וכשבלול“ — מרוב חולשה אני נמס מפניך.

* עלי שית 6 בעריכת: ידידיה יצחק, אברהם אדור, זיסקינד כרמל ואחרים; ברית התנועה הקיבוצית; 262 עמודים (כריכה רכה).